

SMURTO PREVENCIJOS GALIMYBĖS MOKYKLOJE. JAUNIMO PATIRTYS KNYGOJE „AŠ ĮVEIKIAU, NEBIJOK KOVOTI“

RITA JUKNIENĖ

KAUNO „VYTURIO“ GIMNAZIJA

Straipsnyje atskleidžiama smurto prevencijos patirtis mokykloje. Remiantis mokyklos psichologo, kaip praktiko, pastebėjimais bei išvargomis ir knygoje „Aš įveikiau, nebijok kovoti“ pateiktais praktiniais pavyzdžiais iš jaunimo istorijų, pristatomi smurto prevencijos metodai, kurie padeda spręsti patyčių ir smurto situacijas mokyklose.

Pagrindiniai žodžiai: smurtas, prevencija, patyčios, agresija.

ĮVADAS

Pastaraisiais metais vis dažniau agresyvus vaikų ir paauglių elgesys kelia nerimą tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje. Mokykloje pasitaiko įvairių smurto formų: fizinis, emocinis smurtas. Patyčios apima platų smurtinio elgesio spektrą. Lietuvoje patyčių paplitimas tarp paauglių išlieka didžiausias, lyginant su kitomis Europos ir Šiaurės Amerikos šalimis. (Pasaulinės sveikatos organizacijos vykdomos Tarptautinės mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos ir sveikatos studijos 2013–2014). Kai socialinė aplinka mokyklose kelia grėsmę, kai patiriamas nuolatinis

emocinis, fizinis smurtas, moksleiviai bei mokytojai jaučiasi nesaugūs, stringa mokymosi procesas, mažėja jo efektyvumas. Yra atliktų tyrimų, parodančių stiprų ryšį tarp mokyklos aplinkos ir mokinių psichologinės savijautos (Didžiokienė, Žemaitienė, Karmaza, 2007). Aplinka, kurioje yra smurtaujama, itin neigiamai veikia jaunus, bręstančius žmones, kurie lengviau pasiduoda aplinkos įtakai. Stebimas ir patiriamas smurtas gali sukelti ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Aktualu gilintis į smurto prevencijos temą mokykloje, nes besimokantiems jaunuoliams dar galima padėti įgyti tinkamo elgesio ir bendravimo įgūdžių, siekiant išvengti ilgalaikių pasekmių už mokyklos ribų. Agresyviu elgesiu ir polinkiu į smurtą pasižymintys mokiniai vėliau asocialiu ir nusikalstamu elgesiu gali kelti grėsmę visuomenei.

LR švietimo įstatyme (2011) teigiama, kad mokykla turi užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms bei žalingiems įpročiams aplinką, ugdymo, mokymo, studijų, švietimo programų vykdymą, atvirumą vietos bendruomenei, mokymo sutarties sudarymą ir sutartų įsipareigojimų vykdymą, geros kokybės švietimą.

Pranešimo tikslas – remiantis praktine psichologo darbo ugdymo įstaigoje patirtimi, knygoje „Aš įveikiau, nebijok kovoti“ pateiktais smurto prevencijos pavyzdžiais, išanalizuoti, kaip įvairios prevencinės programos padeda mažinti smurto atvejus gimnazijoje, išskirti veiksmingas priemones ir būdus jiems spręsti, siekiant sukurti saugesnę aplinką ugdymo įstaigoje.

LITERATŪROS APŽVALGA

Mokslininkai, pedagogai, psichologai ir kiti specialistai gilinasi į smurto, patyčių sampratą, analizuoja šių reiškinių paplitimo priežastis.

Dan Olweus (1995) patyčias apibrėžia kaip individo ilgą laiką tarpą patiriamus neigiamus veiksmus (įskaitant fizinius veiksmus, žodžius, neigiamas išraiškas, gestus ir socialinį atsiskyrimą) iš kito asmens

ar asmenų pusės. Dėl to atsiranda jėgos disbalansas. Kai kažkas tyčia sukelia ar bando sukelti skausmą, sužeidžia ar priverčia pajusti diskomfortą (iš esmės tai, kas įtraukta į agresyvaus elgesio apibrėžimą), yra neigiamas poelgis (Olweus, 1973, Berkowitz, 1993). Kiti mokslininkai siūlo patyčias įvardyti kaip atvirą agresijos formą, kurią naudoja stipresnis asmuo prieš silpnesnį. Paterson ir Gillian (2005) tvirtina, kad patyčios gali būti fizinės, verbalinės, psichologinės arba emocinės. Dar viena patyčių rūšis – kibernetinės patyčios. Kalbant apibendrintai, patyčių reiškinių galima apibrėžti kaip agresyvų elgesį, daug kartų atliekamą ir besitęsiantį veiksma, tarpasmeninį santykį, kuriam būdingas faktinis ar suvokiamas galios ar jėgos disbalansas (Olweus, 2008).

Smurto termino reikšmė kontroversiškesnė. Literatūroje „smurtas“ ar „smurtinis elgesys“ vartojami kaip agresijos sinonimai, sąmoningas jėgos taikymas, siekiant sužeisti ar įžeisti kitą asmenį. Smurtas, smurtinis elgesys apibrėžiamas kaip agresyvus elgesys, kur aktorius ar kaltininkas naudoja savo kūną ar objektą, norėdamas sužeisti ar sukelti diskomfortą kitam asmeniui. Todėl smurtas, panašiai kaip ir patyčios, yra agresyvaus elgesio subkategorija, kuriai būdingos panašios charakteristikos (Olweus, 2008).

Smurtą, kaip ir bet kuri elgesį ar ligą, lemia daugybė priežasčių, t. y. jis yra įvairių biologinių, psichologinių bei socialinių veiksnių sąveikos rezultatas (Gilligan, 2002). Remiantis moksliniais tyrimais, pagrindinė aplinka, skatinanti vaikų agresyvų elgesį, yra namai ir mokykla. Tai esminis socialinis kontekstas, kuriame išmokstama agresyvaus, jėga grįsto elgesio. Šeima yra pirmoji socialinė struktūra, perteikianti tam tikrus elgesio modelius. Kai šeimoje trūksta bendravimo, šilumos ir natūralios kontrolės, kai tėvai nesistengia mokyti vaikų įprastų žmonių bendravimui normų ir vertybių, vaikas atsiduria agresyvių, smurtaujančių paauglių rizikos grupėje (Palkauskaitė 2002).

Kaip teigia psichologai, smurtas gali kilti dėl gėdos, pažeminimo, baimės jausmo. Paauglys sutrinka, neranda žodžių pykčiui išreikšti. Jam sunku valdytis, kontroliuoti savo elgesį. Tačiau šių įgūdžių jis gali išmokti. Labai svarbi sritis mokykloje – mokinių socialinių kompetencijų

ugdymas, grindžiamas tokiomis vertybėmis kaip tikėti ir pasitikėti savi-
mi ir kitais, būti atviram ir empatiškam, pripažinti ir gerbti kitų žmonių
teises, pomėgius, rūpintis kitais, konstruktyviai spręsti konfliktus, siekti
dialogo, tarpusavio supratimo, atsakingai priimti sprendimus. Smurtas
neatsiranda spontaniškai, o iškyla kaip mūsų pačių elgesio padarinys.
Todėl smurto prevencija reikalauja nutraukti ankstesnį elgesį, sukėlu-
sį smurtą. Vienąkart nustojus provokuoti smurtą, jis išnyks savaime
(Gilligan, 2002). Anot Gilligan (2002), prevencinės programos, taikomos
mokyklose, ženkliai sumažina smurto atvejų. Tai gali būti įgyvendina-
ma įvairiomis priemonėmis: per prevencines programas ar projektus,
organizuojant klasių valandėles, renginius, įvairius socialinių įgūdžių
ugdymo užsiėmimus. Svarbu, kad prevencinė veikla mokykloje taptų
kasdiene, o ne tik pavienių renginių ar akcijų organizavimu.

Siekiant sukurti ir pritaikyti mokyklose kiek įmanoma efektyvesnę
prevencijos programą, būtina įvertinti, kokių veiksmų šiuo metu jau
yra imtasi, bandant sumažinti smurto paplitimą bei nustatyti, kurios
iš šiuo metu taikomų prevencijos ir pagalbos priemonių yra efektyvios
bei kurių reikia atsisakyti ir pradėti įgyvendinti naujas. Pirminę preven-
ciją galima apibrėžti kaip paslaugas, skirtas visai populiacijai, siekiant
išvengti bet kokių prievartos atvejų. Kalbant apie mokyklą, tai gali būti
įvairūs renginiai, paskaitos, ekskursijos, skirtos visiems mokykloje
besimokantiems vaikams. Pagalba nuo smurto nukentėjusiems bei smur-
taujantiems vaikams gali būti siejama su antrine bei tretine prevencija.
Antrinė prevencija – paslaugos didelės rizikos grupei, vengiant tolesnio
smurto plitimo, tretinė prevencija skirta žinomiems smurtautojams bei
aukoms, siekiant išvengti naujų incidentų. Pagalbos priemonių efekty-
vumas mokykloje taip pat yra siejamas su gebėjimu bendradarbiauti
įvairioms institucijoms bei su mokykla susijusiems asmenims (tėvams,
mokiniam, mokytojams, vaiko teisių apsaugos tarnyboms, nepilname-
čių reikalų policijos pareigūnams ir pan.).

KAUNO „VYTURIO“ GIMNAZIJOS PATIRTIS, ĮGYVENDINANT PREVENCINĘ PROGRAMĄ IR UŽTIKRINANT PRIEMONIŲ VEIKSMINGUMĄ

Gimnazijoje smurto prevencinę veiklą organizuoja ir koordinuoja Vaiko gerovės komisija. Tėvai yra supažindinami su komisijos veikla. Mokiniam, jų tėvams bei mokytojams sukurta aiški informavimo sistema, kokios pagalbos mokykloje gali tikėtis, kada verta kreiptis į specialistus ir pan. Prašymas laiku suteikti pagalbą užkerta kelią rimtesnėms problemoms.

Saugesnę aplinką gimnazijoje padeda kurti prevencinių programų sistemingas taikymas, šių programų vertybinės nuostatos, kurios artimos ir svarbios mokyklai, ypač suaugusiųjų, mokytojų, tėvų nusiteikimas, noras kurti saugią, tolerantišką, pasitikėjimu bei kitomis vertybėmis grįstą aplinką.

Nuo 2008 m. gimnazijoje pradėta įgyvendinti „Olweus patyčių prevencijos programa“, kurios pagrindinis tikslas – mažinti patyčių ir kitokio asocialaus elgesio apraiškas. Programa grindžiama nuoširdžiu ilgalaikiu mokyklos bendruomenės ir tėvų bendradarbiavimu, nustatytos tvirtos nepriimtino elgesio ribos, taikomi drausminiai metodai už netinkamą elgesį ar taisyklių pažeidimą ir kt. Itin svarbūs suaugusiųjų pavyzdiniai modeliai, aiški nuostata gimnazijoje „Mes netoleruosime patyčių ir sieksime, kad jos pasibaigtų“. Sistemingas patyčių paplitimo mokykloje apklausų rezultatų pristatymas gimnazijos bendruomenei padėjo išsamiau įvertinti situaciją ir atitinkamai parinkti prevencinius metodus. Per šį laikotarpį gimnazijos bendruomenė išmoko atpažinti patyčių situacijas, tinkamai reaguoti, teikti pagalbą skriaudėjui, aukai. Didesnė dalis mokinių atviriau kalba apie patyčias, linkę pasisakyti tėvams, mokytojams, ieškoti pagalbos. Daugelis mokinių gerai žino Olweus programos elgesio taisykles, stengiasi jų laikytis. Nuolatiniai mokytojų susitikimai ir pasitaikančių patyčių situacijų aptarimas padeda mažinti šio reiškinių plitimą, kurti saugią aplinką. Tai atspindi ir kas kelerius metus vykdomų patyčių paplitimo mokykloje tyrimo rezultatai.

Gimnazijoje taip pat įgyvendinama salezietiško prevencinio ugdymo programa, grindžiama Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (Žin., 1991, Nr. 23–593; 2011, Nr. 38–1804), saleziečių švietimo dokumentais – šv. J. Bosko prevencine sistema ir šv. Pranciškaus Salezo draugijos nuostatais, atitinkančiais humanistinius Lietuvos Respublikos švietimo tikslus. Šios programos tikslas – suteikti reikalingą pagalbą vaikui, apsaugant jį nuo neteisingo elgesio ir jo raiškos. Praktikuojamos vertybės – dorybė ir įprotis gerai elgtis. Ugdomos žmogiškos vertybės: pagarba sau, tėvams, mokytojams, bendraamžiams, tolerancija kito asmens nuomonei. Salezietiškas ugdymas remiasi mokyklos bendruomenės ugdomąja veikla kurti draugišką ir saugią aplinką. Siekiama, kad disciplina būtų auklėtinio savastis, o ne primesta iš išorės. Vienas iš prevencinės sistemos elementų yra metodai, kurie parenkami labai subtiliai (Targamadžė V., 2012). Pavyzdžiui, plačiai žinomas kun. Bosko „žodelis į ausį“, kuris buvo viena iš ugdytinių auklėjimo paslapčių: „Kaip jautiesi? Kaip jaučiasi tavo siela? Padėk man atlikti vieną svarbų reikalą. Žinai kokį? – padaryti tave gerą.“ Mokytojas, pasitikėdamas kiekvieno jaunuolio širdyje glūdinčiu gėriu, užbėga blogiui už akių, kantriai ir atkakliai ugdo jauno žmogaus galias. Mokytojas išpareigoja gerbti jį kaip mylintis vyresnysis bičiulis. Vaikų auklėjimo subtilybes, remiantis salezietišką ugdymo sistema, tėvams ir mokytojams padeda suprasti vienuolė sesė salezietė Liucija Grybaitė.

Mokytojai, įgyvendindami tokias prevencines programas, kaip „Zipio draugai“, „Obuolio draugai“, „Įveikime kartu“, ugdo jaunesniųjų klasių mokinių socialinius įgūdžius: moko pažinti savo jausmus, draugauti su bendraamžiais, neužsisklęsti savyje, daugiau problemų įveikti savo jėgomis. Tėvai ir pedagogai ima geriau pažinti vaikus, suprasti jų jausmus, išvelgti nederamo elgesio priežastis, geba patarti, kaip tinkamai elgtis sudėtingesnėse situacijose. Tikima, kad jaunesniame mokykliniame amžiuje susiformavę bendravimo įgūdžiai išliks ir paauglystėje, ir suaugus. Daugelis edukologų prevencinėje srityje pabrėžia mokinio užimtumo po pamokų svarbą. Tokiu būdu skatinamas tikslingas užimtumas ir ugdoma asmenybė. Per kryptingo meninio ugdymo (folkloro, chorinio dainavimo, instrumentinio muzikavimo) programas mokiniai lavina gebėjimus suvokti, išjausti, interpretuoti gyvenimiškų situacijų modelius.

Puiki preventcinė priemonė – psichologinės grupės mokiniams, kuriose mokoma, kaip pažinti savo jausmus, kontroliuoti pyktį, ugdyti savi-garbą, bendrauti, spręsti konfliktines situacijas. Vaikai tampa atviresni, išmoksta pasakyti, kaip jaučiasi, ką galvoja, kokius sprendimus priims vienoje ar kitoje konfliktinėje situacijoje, auga jų tolerancijos, pagarbos kitiems supratimas.

Gimnazijoje taikomos įvairios prevencijos priemonės: sistemingai vedamos klasės valandėlės, organizuojami tradiciškai kasmet vykstantys renginiai, akcijos. Pavyzdžiui, minima Pasaulinė psichinės sveikatos diena, Tolerancijos diena, „Savaitė be patyčių“ ir kt. Į preventcinės veiklos organizavimą įtraukiami ir mokiniai, ir jų tėvai.

PRAKTINIAI SMURTO ATVEJŲ PAVYZDŽIAI KNYGOJE „AŠ ĮVEIKIAU, NEBIJOK KOVOTI“

Kauno „Vyturio“ gimnazijos mokiniai kartu su ekonomikos mokytoja išleido knygą, kurioje atskleidžia jaunimo iš įvairių organizacijų mokyklo-se išgyventas patirtis: smurtą, patyčias, netektis, polinkį į priklausomybes ir kitas socialines problemas. Knyga „Aš įveikiau, nebijok kovoti“ – puiki preventcinė priemonė jaunimui ar suaugusiems, ieškantiems veiksmingų problemų sprendimo būdų. Po kiekviena istorija pateiktos psichologų įžvalgos (šioje knygoje pateiktos ir mano, kaip psichologės įžvalgos), kad skaitytojai lengviau suprastų istorijos autorių mintis, jausmus, pažvelgtų į situacijas kitu „kampu“. Įkvėpimo ir tikėjimo suteikia po istorijomis esančios krikščioniškos sentencijos.

Knygoje rasite 18 jaunimo iš įvairių organizacijų istorijų (12 istorijų apie jaunimo išgyventą ir patirtą smurtą, patyčias mokykloje; 2 istorijos susijusios su praradimo, netekties situacijomis; 2 apie jaunimo polinkį į priklausomybes, patirtį vaikų globos įstaigose, 2 išgyvent tėvų skyrybas). Pateiktoje lentelėje pasidalinta keliais praktiniais pavyzdžiais, sprendžiant smurto atvejus ir ieškant efektyvių smurto prevencijos priemonių.

1 LENTELĖ. KAS PADĖJO ISTORIJŲ AUTORIAMS ĮVEIKTI SMURTO, PATYČIŲ SITUACIJAS MOKYKLOJE?

Pagal knygą „Aš įveikiau, nebijok kovoti“, 2014.

Patyčių, smurto situacijos mokykloje	Autoriaus patirtis, sprendžiant problemą	Efektyviausios priemonės, sprendžiant patyčių, smurto situacijas
Pirma istorija (p. 13–19). „Sūnus buvo apsuptas bendraklasių... Stovėjau atokiau, jie manęs nematė, bendraklasiai jį baksnojo rankomis, stumdė.“	„Skambinau klasės auklėtojai, mokinių tėvams, raginau kartu kalbėtis apie problemas klasėje. Po ilgų pokalbių su tėvais, auklėtoja pripažino, kad reikia tėvų pagalbos, specialistų bendradarbiavimo, sprendžiant patyčių situaciją klasėje.“	Tėvų iniciatyvos, administracijos, klasės auklėtojo parama, psichologo, socialinio pedagogo dalyvavimas padėjo sutelkti klasę ir sumažinti patyčių mastą.
Antra istorija (p. 20–23). „Iš pradžių bendraklasiai buvo draugiški, bet vėliau su manimi nebendravo, ignoravo, tyčiojosi, net ir mergaitės, išskyrus vieną klasės draugą.“ „Ačiū Dievui išeinu į kita mokyklą.“ „<...> Kitoje mokykloje susidūriau ir vėl su patyčiomis.“	„Nepasidaviau patyčioms, sakiau mokytojai, ji buvo tarsi mama. Mano mama sakė, kad jos gerumo dėka pradėjau daugiau kalbėti.“ „Viskas pasikeitė, kai į klasę atėjo patyčių tramdytojas – bendraklasio mama Jolanta. Kartu su psichologe jos su mumis kalbėdavo, žaisdavo. Kalbėjo ir su tuo berniuku, kuris tyčiojosi iš kitų. Jis pradėjo geriau elgtis, net kokia 60 proc.“ „Kelionės į Lenkijos kalnus projektas pagal iškeltus reikalavimus laikytis klasėje pagarbaus elgesio padėjo mūsų klasei pakeisti elgesį.“	Suaugusiojo pagalba. Suaugusieji išklause, kalbėjosi, skyrė dėmesio ir laiko patyčių problemai spręsti. Dėmesys ir aukai, ir skriaudėjui. Skatinanti prevencinė priemonė – prasminga kelionė, siekiant suburti vaikus bendram tikslui ir pakeisti jų elgesį.
Trečia istorija (p. 25–29). „Darželyje iš manęs tyčiojosi, kad esu kitatautis. Pradinėje mokykloje – taip pat. Buvau karštakošis, nekenčiau, kai mane žemino, dalyvaudavau muštynėse. Po muštynių iš manęs bendraklasiai dar labiau šaipydavosi. Jie šaipėsi, kad nemoku ištartti „r“. Ėmiau rūkyti <...>. Galvojau apie savižudybę.“	„Per vasarą stipriai pasikeičiau, ėmiau kitaip bendrauti, pakeičiau stilių... Turėjau gerą draugą... Pakeičiau klasę. Klasė buvo draugiška. Draugas pasiūlė stoti į mokinių tarybą.“	Labai svarbu nelikti vienam sunkioje situacijoje. Gerai, kad šalia buvo geras draugas. Reikia rasti veiklą, kurioje būtų patenkinami priklausymo grupei jausmai, patiriant daugiau sėkmių ir pripažinimo.

APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Išanalizavus mokslinę literatūrą, remiantis mokinių išgyvenimais, situacijomis, aprašytais knygoje „Aš įveikiau nebijok kovoti“, Kauno „Vyturio“ gimnazijos patirtimi, įgyvendinant prevencijos programą, galima išskirti veiksmingas priemones, padedančias įveikti smurtą ir patyčias mokykloje.

Smurtas mokykloje nėra tik mokyklos problema. Tai gili socialinė problema, kuriai reikia kompleksinio požiūrio, visų institucijų bendradarbiavimo.

1. Saugią aplinką mokykloje padeda kurti sistemingas prevencinių programų taikymas, šių programų vertybinės nuostatos, kurios artimos ir svarbios mokyklai. Prevencinė veikla mokykloje turi būti kasdienė. Socialiniai įgūdžiai, formuojami kaip smurto prevencijos priemonė, gerai veikia tik tada, kai yra visos mokyklos bendruomenės praktikuojami nuolat.
2. Padėti mokiniams ugdytis psichinį atsparumą, savigarbą, tinkamus bendravimo įgūdžius.
3. Svarbi suaugusiųjų pagalba, sprendžiant patyčių, smurtinio elgesio pasireiškimą. Administracijos, klasės auklėtojo, tėvų iniciatyvos, auklėtojo ir tėvų susitikimai, psichologo, socialinio pedagogo dalyvavimas, didesnis dėmesys vaikams per pertraukas ir kt. padeda sumažinti patyčias klasėje.
4. Patyčių situacijoje svarbu nelikti vienam, reikia išsipasakoti, kreiptis pagalbos. Kitų žmonių palaikymas ypač svarbus susiduriančiam su sunkumais.
5. Veikla, kurioje galima išreikšti save, susirasti bendraminčių, padeda nepalūžti sunkiose situacijose.
6. Prevencinės programos veiklos sėkmingumą lemia mokyklos nuostata telkti ir skatinti vaikų bendrumo jausmą klasėse, stabdant patyčias, ugdant tolerancijos jausmą bei psichinį vaikų atsparumą.
7. Mokinių ir tėvų bendradarbiavimas skatina ieškoti efektyvesnių būdų su patyčiomis susijusioms problemoms spręsti, užkerta kelią tolesniam jų plitimui.

LITERATŪRA

1. *Jaunimo istorijų rinkinys „Aš įveikiau, nebijok kovoti“* (2014). Kaunas, p. 4–69.
2. Barkowitz, L. (1993). *Aggression. Its causes, consequences, and control*. New York, p. 45–58.
3. Didžiokienė, A., Žemaitienė, N. (2005). Smurtą patiriančių rizikos grupės vaikų psichologinė savijauta. *Medicina*, 41 (1), p. 59–66.
4. Gilligan, J. (2002). *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas, p. 24–95.
5. Karmaza, E., Grigutyte, N., Karmazė, E. G. (2007). *Smurtas mokykloje – prevencija ir pagalba*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, p. 17–24.
6. Olweus, D. (2004). *Bullying at school: Prevalence estimation, a useful evaluation design, and a new national initiative in Norway*. Bergen, Norway, p. 25–34.
7. Olweus, D. (2008). *Patyčios mokyklose: faktai ir intervencija. Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose*. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius, p. 43–47.
8. Pakalkaitė, L. (2002). Agresijos pamokos: mokykla – antrieji namai? *Psichologija Tau*, 1, p. 14.
9. Rimm-Kaufman, S. E., Hamre, B. K. (2010). *The Role of Psychological and Developmental Science in Efforts to Improve Teacher Quality*, p. 45–53.

RITA JUKNIENĖ

SCHOOL VIOLENCE: PREVENTION TOOLS AND RESOURCES. YOUTH'S EXPERIENCES, BASED ON THE BOOK "I STOPPED THE SCHOOL VIOLENCE. YOU CAN DO THE SAME"

SUMMARY

School violence can be prevented. Research shows that prevention efforts by teachers, administrators, parents, community members, and even students can reduce violence and improve the overall school environment. Prevention efforts should ultimately reduce risk factors and promote protective factors at these multiple levels of influence. This article reviews the experience preventing school violence, based on the school psychologists practical and theoretical findings. School

Violence: Prevention tools and resources were reviewed in this article. Based on the real school experience, it was described Olweus, Selezian and other violence prevention, educational programs. Based on the book “I stopped the school violence. You can do the same” were reviewed youths real experiences reducing the risk for violence. Were reviewed implications for crisis intervention and given recommendations for brief treatment practices, how to stop the violence in the school settings, strengthening young people’s abilities effectively solve difficulties.

Keywords: violence, prevention, aggression, experiences.